

שיג ושיח - הרב יונתן זקס

כל מה שבכוחו לעשות, ומגלה שדבר אינו משתנה. בני ישראל עודם עבדים.

אנחנו חשים בלחץ שמשה נתון בו. אחרי הכישלון הראשון, בסוף פרשת השבוע שעבר, הוא פונה אל ה' ומתאונן מרה: "לָמָּה הִרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה? לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי? וּמֵאֵז בָּאתִי אֶל פְּרַעֲה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרַע לְעַם הַזֶּה, וְהִצַּל לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמְּךָ" (ה, כב-כג).

בפרשת וארא, אפילו כאשר ה' שב ומבטיח למשה שבני ישראל ייצאו ממצרים ושולח אותו שוב אל פרעה, משה עונה, "הֲזֶן בְּנִי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי, וְאִיךָ יִשְׁמְעֵנִי פְּרַעֲה, וְאֲנִי עֵרַל שְׁפֹתַיִם?" (ו, יב).

יש כאן מסר מתמשך. מנהיגות, אפילו מנהיגות מן הסדר הנעלה ביותר, נושאת לא פעם את חותם הכישלון. הציירים האימפרסיוניסטים הראשונים נאלצו לארגן את התערוכה שלהם בעצמם, כי שום גלריה בפריז לא הסכימה להציג את ציוריהם. בביצוע הבכורה של "פולחן האביב" מאת סטרווינסקי קמה מהומה והקהל שאג בוז. וינסנט ואן-גוך הצליח למכור כל ימי חייו רק תמונה אחת, אף על פי שאחיו תיאו היה סוחר אמנות.

כך גם אצל מנהיגים. אברהם לינקולן ידע כישלונות רבים מספור לאורך מלחמת האזרחים. בתקופתו נחשב אישיות שנויה במחלוקת ורבים שנאו אותו. מהטמה גנדי לא הצליח להגשים את חלום איחודם של מוסלמים והינדים לאומה אחת. נלסון מנדלה בילה עשרים ושבע שנים בכלא והואשם בבגידה ובהסתה לאלימות. צ'רצ'יל נחשב סוס מת בזירה הפוליטית של שנות

פרשת
וארא

להתגבר על הכישלונות

תחילה נראה היה ששליחותו של משה צולחת. הוא פחד שבני ישראל לא יאמינו בו, אבל ה' נתן בידו אותות ומופתים, ואת אחיו אהרן מינה לדבר בשמו. "וַיַּעַשׂ הָאֱתָת לְעֵינֵי הָעָם", מספרת התורה, "וַיֵּאֱמַן הָעָם. וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פִקֵּד ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת עֲנָנִים, וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ" (שמות ד, ל-לא).

אבל אז הדברים התחילו להשתבש – והמשיכו והשתבשו. הופעתו הראשונה של משה לפני פרעה היא הרת אסון. פרעה מסרב להכיר בה'. הוא דוחה את דרישתו של משה לשלח את עמו לזבוח במדבר. הוא מכביד עוד את ידו על בני ישראל העבדים. מכסת הלכנים שנדרש מהם לייצר נשאר כשהייתה, אך מעתה עליהם לקושש בעצמם את התבן הדרוש לייצורן. העם המוכה זועם על משה ואהרן: "יֵרָא ה' עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאֵשְׁתֶּם אֶת רִיחֲנוּ בְּעֵינֵי פְּרַעֲה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לְתֵת חֶרֶב בְּיַדֵּם לְהִרְגֵנוּ" (ה, כא).

משה ואהרן חוזרים אל פרעה ומחדשים את הבקשה. הם מחוללים מופת – הופכים מטה לנחש – אך פרעה אינו מתרגש. גם החרטומים שלו יכולים לעשות זאת. בשלב הבא הם ממיטים עליו את הראשונה בעשר המכות, אך הוא שוב אדיש. הוא לא ישלח את בני ישראל. וכך זה נמשך, תשע פעמים. משה עושה

השלושים, ואפילו לאחר הנהגתו ההרואית במלחמת העולם השנייה נשלח הביתה בבחירות הראשונות לאחר סיום המלחמה. רק במבט לאחור הגיבורים מתגלים לעינינו כגיבורים, והמהמורות שכשלו בהן – כאבני דרך אל הניצחון.

בשיחתנו לפרשת ויצא ראינו כי בכל זירה, אם גבוהה ואם נמוכה, אם קודש ואם של חול, מנהיגים נבחרים לא בהצלחותיהם אלא בכישלונותיהם. לפעמים קל מאוד להצליח. התנאים בשלים. האקלים הכלכלי, הפוליטי או האישי נוח. כשיש בום כלכלי, רוב העסקים משגשגים. בחודשים הראשונים לאחר בחירות, המנהיג שהרכיב ממשלה נישא על כנפי הכריזמה שהעניק לו הניצחון. בשנה הראשונה, רוב הנישואים מאושרים. בזמנים טובים, אין צורך בכישרון מיוחד כדי להצליח.

אבל אז האקלים משתנה. תמיד זה קורה, במקדם או במאוחר. ואז רבים נופלים: עסקים, פוליטיקאים, נישואים. יש זמנים – יש מועדים, אם תרצו – שאפילו אנשים גדולים מועדים בהם. ברגעים האלה נבחן האופי. בני האדם הדגולים אינם אלה שאף פעם אינם נכשלים. בני האדם הדגולים הם אלה העומדים בכישלון וממשיכים קדימה, אלה המסרבים לתבוסה, אלה שלעולם אינם מוותרים ואינם נכנעים. הם ממשיכים לנסות. הם לומדים מכל טעות. הם רואים בכישלון חוויה מלמדת. מכל סירוב לתבוסה הם יוצאים חזקים יותר, חכמים יותר ונחושים יותר. זהו סיפור חייו של משה בפרשת השבוע שעבר, פרשת שמות, ובפרשת השבוע שלנו.

ג'ים קולינס, אחד מגדולי הכותבים על מנהיגות, אומר זאת יפה:

לא היעדר קשיים הוא אות ההיכר המבחין בין הגדולים – באמת לבין המצליחנים-גרידא, כי אם היכולת לצאת מחוזקים מכישלונות, ואפילו מאסונות הרסניים... נתיב היציאה מהחושך מתחיל באותם עקשנים-להכעיס שאינם יודעים כניעה מהי. דבר אחד הוא לספוג תבוסה מטלטלת... ודבר אחר לחלוטין הוא לוותר על הערכים ועל השאיפות העושים את המאבק לראוי. כישלון אינו מצב פיזי כפי שהוא מצב נפשי; הצלחה פירושה ליפול ולקום, פעם ועוד פעם, בלי סוף¹.

הרב יצחק הוטנר כתב מכתב מופלא לתלמיד שהיה מדוכדך מכישלונו המתמשך בלימוד הגמרא:

רעה חולה היא אצלנו, שכאשר מתעסקים אנו בצדדי השלמות של גדולינו, הננו מטפלים בסיכום האחרון של מעלתם. מספרים אנו על דרכי השלמות שלהם, בשעה שאנו מדלגים על המאבק הפנימי שהתחולל בנפשם. הרושם של שיחתנו על הגדולים מתקבל כאילו יצאו מתחת יד היוצר בקומתם ובצביונם....

התוצאה מזה היא כשנער בעל רוח, בעל שאיפה, בעל תסיסה מוצא בעצמו מכשולים, נפילות, ירידות, הרי הוא דומה בעיניו כבלתי "שתול בית השם"²....

אבל דע לך, חביבי, ששורש נשמתך הוא לא השלווה של היצר-הטוב, אלא דווקא מלחמתו של היצר-הטוב... כאנגלית אומרים Lose a battle and win the war (הפסד קרב, ותנצח מלחמה). בוודאי שהנך

נכשל ועומד להיות נכשל (אין בזה משום פתיחת פה לשטן) ובכמה מערכות תיפול שרוד. אבל אני מבטיח לך שלאחר הפסד כל המערכות תצא מן המלחמה כשזר הניצחון על ראשך....

התעקש והתמיד, עד שזכה ועליו נאמר באחרית ימיו "ומִשָּׁה בָּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמָתוֹ, לֹא כָהֵתָה עֵינָיו וְלֹא נָס לְחַה" (דברים לד, ז).

החכם מכל אדם אמר "שֶׁבַע יְפוֹל צְדִיק וְקָם" (משלי כ"ד, טז), והטיפשים חושבים כי כוונתו בדרך רבותא: אף על פי ששבע יפול צדיק, מכל מקום הוא קם. אבל החכמים יודעים היטב שהכוונה היא שמהות הקימה של הצדיק היא דרך ה'שבע נפילות' שלו.³

יש כאב בהפסד, בעכבה ובאכזבה. הם כאבו אפילו למשה. ברגעים של דכרוך וייאוש חשוב שנזכור שגם הגדולים ביותר נכשלו. הם קמו והמשיכו – ומכך באה להם גדולתם. הדרך אל פסגת ההצלחה עוברת בגיאיות רבים של כישלון. אין דרך אחרת.

תורף דבריו של הרב הוטנר הוא שאי אפשר להגיע לגדולות בלי לחוות כישלונות. ישנן פסגות שרק מי שנפל תחילה יכול לטפס אליהן.

שאלות לשולחן השבת:

- איזה סוג של תגובות לכישלון הרב זקס מעודד?
- "אלוהים אינו מתייאש מאיתנו אף פעם" – האם היגד זה יכול לעזור לכם להאמין בעצמכם?
- האם אתם מתעודדים כשאתם שומעים על האכזבות הגדולות, הדחיות והכישלונות שאירעו לאנשים שהגיעו לבסוף להישגים עצומים?

שנים רבות התנוסס על שולחן העבודה שלי ציטוט של נשיא ארצות הברית בשנות העשרים קלווין קולידג', ששלח לי חבר שידע כמה קל להתייאש. כך אמר: "אין בכל העולם תחליף להתמדה. לא הכישרון: אין דבר נפוץ מלא-יוצאחים מוכשרים. לא הגאונות: גאונים שלא זכו להכרה הם תופעה כה נפוצה, שהדבר היה כמעט למטבע לשון. גם לא ההשכלה: העולם מלא באנשי שוליים משכילים. רק בהתמדה ובנחישות אפשר להשיג הכול". התמדה ונחישות, ואני הייתי מוסיף לצידין סייעתא דשמיא, עזרת ה'. אלוהים אינו מתייאש מאיתנו אף פעם, גם לא כשאנו מתייאשים מעצמנו.

1 Jim Collins, *How the Mighty Fall: and why Some Companies Never Give In*, New York, Harper Collins, 2009, 123.
 2 על פי תהילים צב, יג.
 3 הרב יצחק הוטנר, ספר פחד יצחק: איגרות וכתבים, ניו יורק: גור אריה, תשנ"ח, איגרת קכה, עמ' ריז"ריח.

משה רבנו הוא, גם בהקשר זה, דמות מופת עילאית. למרות כל הכישלונות המתועדים בפרשת שמות ובפרשת וארא הוא